

Anarkismen i historien och nuet

Rudolf Rocker

1946

I.

De anarkistiska idéerna framträder under kända historiska epoker, även om man måste erkänna, att i detta avseende återstår mycken utforskad terräng. Vi finner dessa idéer hos kinesen Lao-Tse och hos de grekiska filosoferna (hedonisterna och cynikerna), liksom hos andra försvarare av den s. k. naturliga rätten, speciellt hos Zenon, som grundade stoiker-skolan. De har också funnit uttryck i den undervisning, som meddelades av gnostikern Karpokrates från Alexandria, och utövade onekligen inflytande på vissa kristna sekter i Frankrike, Tyskland och Holland under medeltiden, vilka sekter samtliga föll offer för de mest fruktansvärda förföljelser. Vi finner en kämpe för dessa idéer i den böhmiska reformationens historia: hos Peter Chelicky, som i sitt verk Trons nät fördömde kyrkan och staten, på samma sätt som senare en Tolstoj gjorde. Bland de stora humanisterna utmärker sig också Rabelais med sin skildring av Gargantua, i vilken han bjuder på en bild av livet fritt från varje auktoritär broms. Här ska ytterligare nämnas bara en av de många föregångarna, nämligen Diderot, vars omfattande skrifter innehåller ett rikt mått av frihetliga yttringar och röjer en klarsyn och intelligens, som satte sig över alla auktoritära fördomar.

Det är emellertid reserverat för en senare epok av historien att ge en mera klar form åt den anarkistiska livsuppfattningen och ställa den i relation till den sociala utvecklingens processer. Detta skedde för första gången i William Godwins beundransvärda verk över den politiska rättvisan (*Concerning Political Justice and its Influence upon General Virtue and Happiness*, London 1793.) Man kan säga, att Godwins verk är den mogna frukten av den långa evolution, som de radikala politiska och sociala uppfattningarna genomgått och som i England fortsätter en oavbruten linje, där man lägger märke till namn som Buchanan, Hooker, Locke, Bellers, Bentham, Price och Thomas Paine, m. fl.

Godwin framlägger på ett mycket klart sätt bevis för, att orsaken till det sociala onda inte bottnar i den form staten antar, utan just i själva statens existens. Liksom staten utgör en sannskyldig karikatyr av det genuina samhället, så förvandlar den de varelser, den håller under sin uppsikt, till veritabla karikatyrer av sig själva, tvingar dem att i varje ögonblick undertrycka sina naturliga inklinationer och bringar dem att utföra ting, som de i sina innersta impulser känner avsky för. Endast på så sätt kan mänskliga varelser gjutas i de former, som uppställts som typen för goda undersåtar. Den normala människan, som inte blivit på detta sätt hämmad, modellerar den atmosfär, som omger henne, i enlighet med sina innersta freds- och frihetskänslor.

Godwins verk utövade ett kraftigt inflytande på det brittiska proletariats mest avancerade kretsar och på eliten av den liberala intelligentsian. Men ännu mera betydelsefullt är det faktum, att boken bidrog till att ge den frihetliga karaktär, som genom långa tider kännetecknade den unga engelska socialistiska rörelsen och vars förnämsta exponenter var Robert Owen, John Gray och William Thompson. Denna frihetliga karaktär lyckades aldrig den socialistiska rörelsen att få i Tyskland och många andra länder.

Ännu större var det inflytande, boken utövande på P. J. Proudhons utveckling av sin anarkistiska teori, en av de med intelligens och mångskiftande talang mest begåvade skriftställare den moderna socialismen kan uppvisa. Proudhon var fast rotad i sin epoks sociala och intellektuella liv och denna position inspirerade honom till att sysselsätta sig med alla uppdykande problem. Men man bör därför inte - som många av t. o. m. hans lärjungar gjort - bedöma honom uteslutande efter hans speciella praktiska postulat, födda ur ögonblickets nödvändighet. Bland alla socialistiska tänkare från den tiden var han den ende, som hade en djupgående uppfattning om de sociala orsakssammanhangen och på samma gång den mest vittgående klarsynen. Han deklarerade sig som svuren motståndare till alla system och såg i den sociala evolutionen den ständiga sporre, som driver det hela hän mot nya och allt högre former för det intellektuella och sociala livet. Han förfäktade med kraft den övertygelsen, att evolutionen inte kan bli föremål för någon abstrakt definitiv formel. Mot inflytandet från den jakobinska traditionen, som dominerade de franska dåtida demokraternas och majoritetens av socialisterna tänkande, opponerade sig Proudhon på ett sätt, som inte var mindre beslutsamt än hans argumentering mot centralstatens och monopolens obefogade inblandning i det naturliga sociala framstegets process. Han hävdade, att den stora uppgiften för 19:e århundradets revolution borde vara att befria samhället från dessa kräftsvulster. Proudhon var inte kommunist. Han fördömde egendomen, då den är ett medel till utsugning, men erkände ägandet av arbetsinstrumenten fördelade bland alla, praktiserade av industrigrupper som medelst fria kontrakt förbundits med varandra, och under den ofrånkomliga förutsättningen att denna äganderätt inte utnyttjas för att utsuga andra, samt att varje person tillförsäkras hela produkten av sitt individuella arbete. Denna

organisation, grundad på reciprocitet - ömsesidighet - garanterar lika rätt åt alla, grundad på lika förpliktelse från alla. Genomsnittet av den arbetstid, som använts för produktens framställande, ger måttet för dess värde och grundvalen för det fria ömsesidiga utbytet. På detta sätt berövas kapitalet sin på räntealstringen fotade makt och knytes helt till arbetsprestationen. Genom att sålunda vara tillgängligt för alla upphör det att vara ett instrument för utsugning.

Anarkismen fick också ett unikt uttryck i en bok av Max Stirner (alias Johann Kaspar Schmidt). Det är sant att den boken, *Den ende och hans egendom*, mycket snart föll i glömska och inte utövade något inflytande på den anarkistiska rörelsen som sådan, men femtio år senare fick den en oväntad rehabilitering. Stirners verk är i högsta grad filosofiskt och skrivet av en beslutsam och medveten människa, som inte gör ens den minsta reverens för någon som helst auktoritet, hur hög och stolt den än må framstå. En bok som energiskt stimulerar till självständigt tänkande.

II.

Anarkismen är inte någon en gång för alla fastställd lösning av alla mänskliga problem, är inte utopin om den perfekta sociala ordningen - som man så ofta påstår. Anarkismen kan inte vara detta, främst därför att den principiellt tillbakavisar alla projekt och uppfattningar av absolut karaktär. Anarkismen bygger inte på någon absolut sanning eller fixerade målstolpar som uppställs och uppställs under mänsklighetens utveckling. Anarkismen bygger på den obegränsade förbättringen av de sociala förhållandena och människans livsvillkor, vilket förutsätter en konstant kraftutveckling för att uppnå allt högre uttrycksformer, och fullkomligt utesluter dessa formers förutbestämmande i en slutgiltig studie eller ett definitivt mål. Det största brottet hos varje stat består just i att den inriktar sig på att pressa in det sociala livets rikt varierande uttryck i definitiva former som inte lämnar någon marginal för vida perspektiv, och att den betraktar de rådande förhållandena som en permanent sak. Ju starkare statens anhängare är, ju mera komplett är den form, i vilken de pressar alla det sociala livets regleringar till att tjäna statens intressen. Ju hårdare är också det förödande inflytande, de utövar på alla kulturens skapande krafter, och ju mera fördärvbringande inverkar de på den sociala och intellektuella utvecklingen.

Den totalitära staten, som centnertungt och mördande vräker sig över människorna och strävar att forma alla uttryck för andligt och socialt liv enligt det mönster som uppskisserats av ledaren, eliminerar med obarmhärtig och brutal styrka varje ansträngning, som syftar till att förändra det nuvarande sakernas tillstånd. Den totalitära staten är vår tids spöklika varsel, som med fruktansvärd tydlighet visar, vart en dylik återgång till förflutna seklers barbari leder oss. Det är den politiska mekanismens triumf över anden, det är känslans, tänkandets och handlandets rationalisering i överensstämmelse med de normer som uppställts av byråkraterna. Det är, följaktligen, slutet på all verklig andlig odling.

Anarkismen godtar inte mer än den relativa innebörd, som idéerna, institutionerna och de sociala formerna har. Följaktligen är den inte ett avgränsat och hermetiskt socialt system, utan fastmer en bestämd impuls i mänsklighetens historiska utveckling. En impuls som - i motsats till den intellektuella övervakning, som alla klerikala och statliga institutioner utövar - stärks av, att alla livets individuella och sociala energier utvecklas fritt och utan hinder. Inte ens friheten är något annat än ett relativt begrepp, ty det är inte ett absolut faktum den ger näring åt, utan något som tenderar att oupphörligt utvidga sig och på mångfaldiga sätt nå allt vidare kretsar.

Emellertid, friheten är för anarkisterna inte ett abstrakt filosofiskt begrepp, utan den konkreta möjlighet, som varje mänsklig varelse har att fullt utveckla, de krafter, den förmåga och den talang, som han av naturen begåvats med, och förvandla detta i social verklighet. Ju mindre denna människans naturliga utveckling är påverkad av den politiska eller ecklesiastiska översynen, ju mera effektivt och harmoniskt kommer individen att nå fram till att vara en personlighet och att ge sitt mått av kultur åt det samhälle i vilket han lever.

Detta är orsaken till, att alla stora perioder av kultur i historien varit etapper av politisk svaghet, och det förklarar, varför de politiska systemen ovillkorligen baserar sig på mekaniseringen av de sociala krafterna och inte på dessas organiska utveckling. Staten och kulturen råkar vara oförsonliga fiender, den saken konstaterade redan Nietzsche i det han sade:

”Ingen kan ge ut mer än han har. Så är det beträffande individen och det gäller även tillämpat på folken. Om någon för att få makt i politiken, i affärer, i parlamentet eller i det militära ger ut allt han har, d. v. s. för att

nå ett av dessa mål förbrukar hela sin intellektuella förmögenhet, längtan, viljan och självbehärskning (vilket allt utgör hans verkliga personlighet), då återstår honom ingenting för andra saker... Kulturen och staten är antagonister, var och en av de två lever och frodas på den andres bekostnad. Alla de stora kulturella perioderna har varit perioder av politisk dekadans.”

En mäktig statlig mekanism är det största hindret för hög grad av kultur. Där staten ser sig angripen av inre dekadans, där den politiska maktens inflytande övre samhällets skapande krafter är reducerat till ett minimum, där är det som kulturen bäst och fruktsammast breder ut sig. Den politiska makten anstränger sig alltid att uniformera, likrikta och tvinga alla sociala samlevnadens aspekter under sin uppsikt. Just härigenom är den politiska makten dömd att stå i oundviklig motsättning till det kulturella framstegets skapande strävanden, vilka fordrar erövrande av nya former och fält för social aktivitet, för vilken yttrandefriheten och sakernas mångfaldiga, kaleidoskopiska föränderlighet är en nödvändighet lika vital som oförenlig att fastställda former, döda normer och våldsamt undertryckande av alla uttryck för det sociala livet.

Makten arbetar endast på ett destruktivt sätt, beredd att i varje ögonblick infoga alla livets uttryck i sin trånga bur av lagar. Maktens intellektuella uttrycksform är den döda dogmen; dess fysiska väsensart är det brutala våldet. Och med brist på intelligens i målsättningen trycker makten sin stämpel på dem som understöder den och gör dem till brutala och stupida varelser.

Den moderna anarkismen uppstod i och med förståelsen av detta faktum och härur hämtar den sin moraliska styrka. Endast friheten kan inspirera till stora ting och åstadkomma de andliga och sociala omvandlingarna. Konsten att regera människorna var aldrig konsten att fostra dem och väcka deras önskan att omforma och förbättra sitt liv. Skräckväldet kan inte befalla över annat än en själlös uniformitet, som dränker varje vitalt initiativ, så fort det födes, och kan endast dirigera undersåtar, men aldrig fria människor! Friheten är själva livets essens, den impulsgivande kraften för varje andlig och social utveckling. Friheten är förutsättningen för mänsklighetens framåtskridande. Utan friheten ges inget framtidsperspektiv av eftersträvarsvärd art.

Människans frigörelse från andlig exploatering och från såväl politisk som socialt förtryck är den första och ofrånkomliga förutsättningen för en utveckling hän mot en högre social kultur och en ny mänsklighet. Och denna frigörelse har sitt skönaste uttryck i anarkismens världsfilosofi.

Rudolf Rocker

Det Anarkistiska Biblioteket

Rudolf Rocker
Anarkismen i historien och nuet
1946

Syndikalismen nr 1, 1946, s. 24-27
Ur Syndikalismen nr 1, 1946, s. 24-27

sv.anarchistlibraries.net